

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН і МОН України
Інститут української археології та джерелознавства
ім. М.С. Грушевського НАН України
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Донецький національний медичний університет
Technical University of Moldova (Moldova)
Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland)
Adam Mickiewicz University (Poland)
Leipzig University of Applied Sciences (Germany)
Rzeszow University of Technology (Poland)
Ca` Foscari University (Italy)

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2024:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XXI Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ,
ПОЛІТОЛОГІЇ, ФІЛОСОФІЇ**

20–23 червня 2024 р., м. Миколаїв, Україна

Миколаїв – 2024

Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми соціології, політології, філософії : XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН і МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Донецький нац. медичний ун-т ; Technical University of Moldova (Moldova) ; Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland) ; Adam Mickiewicz University (Poland) ; Leipzig University of Applied Sciences (Germany) ; Rzeszow University of Technology (Poland) ; Ca` Foscari University (Italy). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. – 44 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XVII Міжна-родної науково-практичної конференції «Ольвійського форуму-2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. «Актуальні проблеми соціології, політології, філософії».

СЕКЦІЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ, ФІЛОСОФІЇ

УДК 321.01/.02-028.67:342.78](477)(043.2)

Іванов М. С.,

д-р політ. наук,
професор кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року українське суспільство живе в умовах воєнного стану, який було запроваджено Указом Президента України у зв'язку з широкомасштабною військовою агресією Російської федерації проти України. Саме ця обставина суттєвим чином вплинула на всі сфери життя українського суспільства в силу цілої низки нових викликів та загроз.

Безумовно зазначені обставини суттєвим чином вплинули і на політичну систему сучасного українського суспільства, якій належить ключова роль в забезпеченні його ефективної інтеграції та цілісності.

Питання функціонування політичної системи в умовах російського вторгнення є надзвичайно важливим оскільки інколи торкається глибоких змін провідних політико-правових інституцій та всього українського суспільства. Ці зміни передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Цей Закон передбачає у випадку збройної агресії запровадження спеціального правового режиму, який встановлює надання державним владним та військовим інституціям, органам місцевого самоврядування повноважень необхідних для забезпечення загроз державній незалежності України та її територіальній цілісності.

У відповідності до цього режиму формується низка чинників, які вказують на ряд особливостей функціонування політичної системи України, яка включає в себе не лише цивільні, а й військові складові.

Зокрема, у відповідності до діючого законодавства, в Україні формуються Військові адміністрації, які разом з військовим командуванням отримують право здійснювати заходи воєнного стану. Вони наділяються правом видавати обов'язкові до виконання накази і

директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

У відповідності до положень згаданого Закону України «Про правовий режим воєнного стану», важливою особливістю функціонування політичної системи України в цих умовах є те, що спрямування, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України, а з інших питань – Кабінет Міністрів України у межах своїх повноважень.

Суттєвою особливістю функціонування політичної системи України в умовах воєнного стану є те, що в період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, які є провідними інституціями діючої політичної системи.

Законодавство передбачає неприпустимість в умовах воєнного стану обмеження повноважень Президента України, а у разі закінчення строку його повноважень, продовжуються до вступу на пост новообраного Президента України, обраного після скасування воєнного стану.

Також, у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного стану.

Слід відзначити, що запровадження воєнного стану у відповідності до діючого законодавства, суттєвим чином змінює функціонування місцевих територіальних органів управління, які були сформовані в результаті виборчих процедур.

Утворення військових адміністрацій на рівні населених пунктів та районів передбачає, що повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови мають виконувати призначені начальники цих адміністрацій без конкурсного відбору.

Окремо слід зупинитися на характеристиці особливостей діяльності такого важливого компоненту політичної системи України, якими є політичні партії.

Політичні партії покликані виконувати надзвичайно важливу роль у функціонуванні громадянського суспільства. Без них неможливо забезпечити повноцінну політичну участь громадян в демократичних процедурах управління сучасним суспільством.

Діюче українське законодавство передбачає певні обмеження права громадян на утворення та діяльність політичних партій, які в своїх програмах містять цілі чи вчиняють дії спрямовані на ліквідацію незалежності України.

Українська практика в цьому питанні має прецедент обмеження діяльності окремих політичних партій в умовах воєнного стану. Президент України підписав Указ №153/2022 про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій».

В даному документі зазначається, що ураховуючи пряму військову агресію з боку російської федерації, зважаючи на антиукраїнську політичну та організаційну діяльність, пропаганду війни, публічні заяви та заклики до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, реальні загрози порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, Рада національної безпеки і оборони України вирішила призупинити на період дії воєнного стану будь-яку діяльність в Україні низки політичних партій.

Крім того, на діяльності політичних партій в умовах військового стану позначається його правовий режим, який забороняє проведення виборів, що унеможливорює формування і вираження політичної волі громадян.

Таким чином, торкаючись питань особливостей функціонування політичної системи України в умовах військового стану, слід відзначити, що в цих умовах політична система стає помітно більш централізованою. На цю тенденцію вказують концентрація значної частини додаткових повноважень в руках очільника держави у відповідності до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Свою роль відіграють і неформальні чинники, які додатково підвищують роль Президента України в функціонуванні політичної системи. До числа цих чинників дослідники відносять особисту популярність В. Зеленського не тільки в середині нашої країни, але і за її межами.

Громадська Н. А.,
канд. політ. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ПРОБЛЕМ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Сучасні виклики і можливості публічної політики вимагають пошуку нових інструментів та механізмів вирішення існуючих суспільних проблем, зумовлених розвитком процесів глобалізації і змінами в соціальній, політичній, економічній та інших сферах. Інструментом вирішення конкретної проблеми виступає аналіз публічної політики, який допомагає її розпізнати, структурувати, класифікувати, знайти чинники впливу на неї, визначити та оцінити шляхи її вирішення, напрацювати оптимальний варіант вирішення в контексті існуючих умов і можливих наслідків, розробити конкретні заходи з усунення цієї проблеми.

Аналіз публічної політики складається з відповідних етапів, виконання яких сприятиме досягненню поставлених цілей. Першим етапом цього систематичного процесу виступає усвідомлення (формулювання) проблеми політики. На цьому кроці важливим завданням є визначення проблем у сфері публічної політики, а також їх придатності для аналізу політики.

Визначення проблеми політики є своєрідним пошуком ядра соціально-економічних, політичних, культурних та інших чинників проблеми. Цей процес передбачає поступове заглиблення (занурення) у проблему, глибина якого багато в чому залежить від здібностей, інтуїції, досвіду та мислення політичного аналітика.

Проблему політики слід відрізнити від проблемної ситуації; проблема є елементом проблемної ситуації, який виокремлюється з неї шляхом аналізу. Якщо проблемна ситуація визначається як певна сукупність хвилювань, ознак потрясіння та дискомфорту, які визнаються політиками та громадськістю, то проблема політики – це умова або ситуація, яка породжує вимоги чи невдоволення суспільства і для вирішення якої потрібні дії відповідних органів влади. Отже, для перетворення проблемної ситуації в проблему її слід розглянути з точки зору придатності для дій державних інституцій.

Визначення проблеми у сфері публічної політики передбачає виокремлення з проблемної ситуації суспільних проблем, які

потребують владного реагування. Для цього потрібно переконатися, що проблема стосується значної частини суспільства; вона є наслідком образи, порушення загальноприйнятих норм, поглядів, звичаїв чи традицій; її причиною є існуюча публічна політика.

Слід наголосити, що проблема, придатна для аналізу публічної політики – це ситуація, що викликає занепокоєння в суспільстві і потребує реагування влади.

Необхідно враховувати причини важливості процесу усвідомлення (визначення, формулювання) проблеми. Суспільні проблеми виникають у вигляді тенденцій, ознак, підказок, фактів, які заважають швидко і легко їх вирішити. Ця ситуація також відома як несвідомий сигнал страху, розчарування та напруги. На цьому етапі особливо важлива увага до цільової події як вираження почуття невдоволення, інформаційних труднощів, негативних тенденцій (часто ці ознаки виявляються при порівнянні реальної ситуації з тією, якою вона повинна бути). Оскільки владні рішення є реакціями (відповідями) на проблеми, їх характер і форма значною мірою впливають на зміст цієї реакції. З цієї причини професійні аналітики часто мають значний вплив на процес визначення проблеми. Робота аналітика на цьому етапі полягає в тому, щоб сформулювати проблему таким чином, щоб її можна було чітко зрозуміти та виміряти. Це пояснюється тим, що процес формулювання проблеми має суто соціально-психологічний аспект.

Також слід зрозуміти які проблеми не є придатними для аналізу політики:

- проблемні ситуації – умови або ситуації, які не придатні до дій з боку державних інституцій (проте їхні наслідки можуть стати проблемами політики, придатними для аналізу);

- наукові проблеми – набір діалектично складних, насамперед теоретичних проблем, які суперечать сучасним знанням і повинні бути вирішені за допомогою наукових досліджень та не орієнтовані на конкретного замовника;

- політичні проблеми, окреслені аналітиками, щоб допомогти політичним силам отримати підтримку виборців;

- внутрішні проблеми органів публічної влади, пов'язані із забезпеченням їх належного управління (мета вирішення таких питань не є «зовнішньою») тощо.

Отже, соціальні, політичні та економічні тенденції у світі і сучасні суспільні потрясіння призводять до появи нових й загострення (переосмислення) старих проблем. Для їх вирішення необхідно своєчасно та чітко визначити, чи належать вони до кола проблем, придатних для аналізу публічної політики.

Лушагіна Т. В.,
канд. політ. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МАНІПУЛЮВАННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

Критичне мислення та інформаційна гігієна є важливими складовими функціонування сучасного суспільства. Адже, насиченість інформаційного простору дає можливість доступу до безлічі джерел і знань, різних новин та розваг. Однак разом з тим виникає потреба в умінні критично оцінювати отриману інформацію. Адже маніпулятивний вплив на масову свідомість може проявлятися в різних формах. Тож, без належної інформаційної гігієни, навіть найбільш обізнані і критичні люди можуть стати жертвами дезінформації та маніпуляцій. Інформаційна гігієна включає в себе набір стратегій, що допомагають зберігати психічне здоров'я та захищати від шкідливих впливів інформації, таких як перевірка джерел, аналіз доказів, усвідомлення власних емоцій та бажання поділитися інформацією.

В сучасному глобалізованому суспільстві маніпулятивні технології стають все більше витонченими та зумовлюють ситуацію, коли майже кожен індивід піддається маніпулятивним впливам. І навіть коли індивіди навчилися розпізнавати види піару, визначати «джинсу» та пропагандистські заклики, залишається низка маніпулятивних технологій, які можуть вносити паніку та формувати світосприйняття як індивіда, так і мас.

Зокрема, до сучасних технологій маніпулювання масовою свідомістю відносяться:

– фейки – спотворена інформація, яка може включати неправдиві факти або перекручені події, з метою дискредитації перед аудиторією конкретної особи або групи перед аудиторією. Ці маніпульовані матеріали можуть набувати різні форми та методи поширення. Залежно від методу поширення, фейки можна класифікувати як масмедійні, які спеціально створюються для розповсюдження через традиційні ЗМІ, або мережеві чутки, які розповсюджуються через соціальні мережі. За їх формою можна виділити фотофейки, відеофейки та фейкові журналістські матеріали. Кожен з цих типів фейків має свої особливості та вплив на сприйняття інформації аудиторією;

– електронна пошта – зручний засіб швидкого й ефективного спілкування великої кількості адресатів. Тому поширення спеціально підбраної інформації (дезінформації) було однією з перших Інтернет технологій маніпулювання свідомістю, що активно використовується ворогуючими сторонами під час політичних і воєнних конфліктів;

– тролінг – це активна участь в мережевих дискусіях з метою спровокувати негативні реакції від інших користувачів. Такий підхід часто включає в себе написання специфічних повідомлень, спрямованих на виклик суперечок, конфліктів, або навіть образ. Головна мета тролінгу – збурення громадської думки, створення хаосу та розладу. Провокаційні повідомлення тролів можуть мати гумористичний або іронічний характер і спрямовані на залучення інших користувачів до безплідної конфронтації. Чим більше уваги отримує троль від інших користувачів, тим більше він переконаний у своїй успішності, оскільки це свідчить про досягнення поставленої мети – створення хаосу;

– комп'ютерні ігри – гравець виявляє активну участь у взаємодії з інформацією, не обмежуючись лише її пасивним сприйняттям. Сама природа цього явища викликає психологічний механізм співучасті, що призводить до автоматичного злиття глядача з героєм фільму, книги або персонажем комп'ютерної гри. У контексті комп'ютерних ігор, людина стає активним учасником жорстоких подій, які можуть тривати нескінченно довго;

– смартфон, або «розумний натовп» – це форма організації спільноти, яка самостійно формується завдяки ефективному використанню високих технологій. Політичне усвідомлення серед молоді може сприяти також за допомогою політ-мобів, або соціо-мобів. Це акції з соціальним або політичним забарвленням, які представляють собою простий, оперативний та безпечний спосіб вираження суспільної думки або привертання уваги до певних проблем, у порівнянні з мітингами чи демонстраціями.

Отже, коли мова йде про сучасні маніпулятивні технології в Інтернет просторі, варто зазначити, що із їх вдосконаленням людина і суспільство стають вразливішими. Ці аспекти відкривають нові напрямки досліджень у політичній психології, зокрема, щодо причин виникнення конфліктів та воєн; засобів запобігання та протидії маніпулятивним впливам; нових підходів до формування інформаційної гігієни суспільства. У свою чергу забезпечення високого рівня теоретичної та практичної підготовки особистості гарантує захищеність і реалізацію її життєво важливих інтересів, а також сприяє гармонійному розвитку, незалежно від наявності інформаційних загроз.

Броннікова Л. В.,
канд. філос. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Ми вважаємо часом оформлення філософії науки як окремого філософського напрямку другу половину ХХ ст. Для конституювання її проблемного поля особливу роль відіграв неопозитивізм. В межах позитивістських теорій була здійснена спроба визначити сферу філософських досліджень з урахуванням успіхів наукового пізнання. Зокрема, для розробки філософських проблем були запропоновані аналітичні методи. Поступово оформлюється нова проблематика - філософія і методологія науки, філософія і науковий світогляд, філософія і мова науки тощо. В той же час слід зазначити, що інші філософські течії також пропонували нову методологію, враховуючи успіхи науки у пізнанні природи та суспільства. Прагматизм і герменевтика, феноменологія та структуралізм сформували свої методи досліджень, які використовуються не тільки у філософії, а і в інших науках.

В наш час філософія науки як окремий напрямок стрімко розвивається, адже філософської рефлексії потребують усі виміри науки – як соціального інституту, особливої професії та діяльності, що продукує нові знання. Еволюція проблематики філософії науки стає помітною з кінця ХХ ст. Це означає переосмислення багатьох складових наукової діяльності – об'єкту, знання, методів, ціннісних орієнтацій вчених. Зокрема, знання в сучасній науці виробляється під час трансдисциплінарного синтезу та взаємодії.

Трансдисциплінарність означає, що теоретичні та практичні підходи до проблем формуються в процесі вирішення конкретних завдань. Спеціально для вирішення таких завдань утворюються колективи науковців різної спеціалізації. Крім цього, отримані результати не належать певній конкретній дисципліні, а у подальшому можуть знайти застосування в різних науках і проектах. Очевидно, що за таких умов розвивається відмінність фундаментального та прикладного рівнів дослідження. Дані рівні перебувають в динамічному взаємозв'язку, а також залежать від зовнішнього, соціокультурного контексту, який і формує замовлення на вирішення цих завдань. Саме тому у сучасній

філософії науки є новий спектр концепцій. На Заході з 1980-х років існує такий напрямок досліджень науки як STS(Science,technology and society).

STS орієнтована на наукову практику та виробництво знання; досліджує роль поза наукових цінностей, вплив фінансування на процес і результати наукового дослідження, а також особливості сучасної науки. Крім цього, STS займається аналізом екологічних та соціальних проблем, що характеризуються складністю, невизначеністю й потенційними ризиками для людства і природи загалом. Ядром цього дисциплінарного напрямку є те, що соціальний та культурний контекст, у якому формується наукова теорія, є її невід'ємною частиною; наукове знання не можна пояснити лише внутрішньою логікою розвитку науки. В той же час науку не можна звести до соціокультурного контексту. У такий спосіб, динаміка науки пояснюється як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками.

Філософія науки - складна дисципліна не тільки тому, що містить величезний масив проблем розвитку та функціонування науки. Багато проблем є дискусійними, далекими від однозначного висвітлення. Структура курсу «Філософія науки» варіативна в більшості сучасної літератури. На нашу думку, навчальна література з філософії науки повинна мати певну єдність. Ядром має бути так звана загальна філософія науки – проблеми історії науки, її динаміки, рушійних сил, логіко-методологічні аспекти тощо. Це не означає заборону креативності та плюралізму. Йдеться про певний каркас базових знань з непростих питань виробництва та використання наукових знань. Але це не зменшує важливості вивчення цієї дисципліни, адже формування культури наукового мислення є її головним завданням.

Для тих, хто вивчав або викладав курс «Філософія науки», добре відомо, що концепції К. Поппера, І. Лакатоса, Т. Куна і П. Фейєрабенда широко обговорюються вже більше, ніж 50 років. Ці мислителі, безумовно, були і залишаються грандами філософії науки. Образ науки, що був створений цими мислителями, слугує орієнтиром і для сучасних науковців. Але йде вже 3 десятиліття XXI ст. Як ми вже зауважили, наука зазнала кардинальних змін. Тому до цієї плеяди слід додати нових авторів.

Філософія науки формує дискурс, в якому розвиток науки пов'язаний із перспективами цивілізації та людства загалом. У такий спосіб, це не дослідження науки заради науки, і не спроба створення певної загальної теорії науки. Це врешті-решт неможливо, адже світ науки є надто різноманітним. Сьогоднішні філософи не намагаються створити всеохоплюючу теорію наукових змін.

До того ж наукове знання принципово залишається незавершеним. Як колись зазначав Г. Башляр, незалежно від знань, котрі накопичуються і викликають поступальні зміни в сфері наукової думки, ми спостерігаємо практично невичерпне оновлення наукового духу.

УДК 316.342.6:331.5](043.2)

Фесенко А. М.,

канд. іст. наук,

доцент кафедри соціології та політології,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,

Чорна В. О.,

канд. соціол. наук,

доцент кафедри соціології та політології,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНО-ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ ТА СПЕЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ

За ринкових умов певні категорії працездатного та економічно активного (працюючого) населення за об'єктивними обставинами є недостатньо конкурентоспроможними, й, відтак, соціально вразливими. Під поняттям «соціально вразливі верстви» розуміються ті верстви, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів несприятливих соціальних факторів. У сфері праці до таких верств або категорій відносяться молодь без освіти; молодь, яка вперше виходить на ринок праці після закінчення навчання (молоді спеціалісти); жінки з малолітніми дітьми; інваліди з обмеженою працездатністю; особи передпенсійного віку; безробітні, який тривалий час перебували без роботи; особи, що повернулися з місць позбавлення волі; мігранти.

Всі вони не можуть на рівних конкурувати на ринку праці у боротьбі за робочі місця та зазнають певних утисків від роботодавців і у сфері самої зайнятості.

За визначенням автора П. Мазурка, конкурентоспроможність у сфері праці – це сукупність якісних і вартісних характеристик робочої сили, що забезпечують задоволення конкретних вимог роботодавців; відповідно, високий рівень конкурентоспроможності працівника дає змогу йому витримати конкуренцію з боку реальних і потенційних претендентів на його робоче місце або самому претендувати на інше більш престижне робоче місце.

Серед основних ризиків, що спіткають недостатньо конкурентоспроможних працівників, – дискримінація при працевлаштуванні, гірші умови праці та нижча заробітна плата, слабкі гарантії зайнятості, вищий рівень безробіття (питома вага безробітних серед них вища, ніж в середньому по країні, регіону чи галузі). Як свідчить досвід, такі категорії працівників «не цікаві» для типових роботодавців, адже їх працевлаштування та зайнятість несуть для роботодавців додаткові ризики й витрати, зокрема й необхідність рахуватися зі спеціальними правовими нормами про особливий режим праці, встановлений для них сучасною соціальною державою.

Зокрема, низька конкурентоспроможність й соціальна вразливість молоді у сфері праці об'єктивно зумовлюється тим, що на молодий вік припадає завершення навчання та перший вихід на ринок праці, строкова служба у збройних силах, одержання шлюбу, створення власної сім'ї та дітонародження. У зв'язку з цим можна виділити такі фактори, що перешкоджають молоді на ринку праці й в сфері зайнятості, як:

- Нестача професійних знань та / або практичних навичок, що приходять з досвідом роботи;
- Трудова нестабільність, пов'язана зі створенням сім'ї та строковою службою в армії;
- Об'єктивна необхідність у пільговому режимі зайнятості.

Можна відмітити також і психологічні перешкоди, серед яких – завищені вимоги частини молоді до заробітку та завищену самооцінку з одного боку, певний інфантилізм, що проявляється по відношенню до трудового способу життя, до трудової організації, адміністрації.

Автор С. Кузьмін вказував на такі головні проблеми, що пов'язані з перед трудовим періодом та першими роками праці молоді, як нестача одержаних базових професійних знань, що вимагає донавчання; ускладнена адаптація молодих спеціалістів до швидкоплинних вимог сучасного виробництва з одного боку, до роботи в «дорослих» трудових колективах – з іншого; довгий період пошуку першої роботи, яка відповідає одержаній освіті та особистим запитам молодого працівника; незайнятість (безробіття), особливо тривалого характеру, що трапляється після втрати молодою особою першої роботи.

Серед негативних наслідків невирішеності питання зайнятості молоді та проблеми молодіжного безробіття – байдужість до власної роботи та професійного зростання; випадкова зайнятість чи заробітки, нерідко у тіншовій чи навіть кримінальній сфері; закордонна трудова міграція небажаного характеру з її ризиками для молодих мігрантів та руйнуванням трудового потенціалу країни-донора; відчуження молоді

від інтересів суспільного виробництва, формування синдрому нетрудового життя / нетрудового доходу. Як влучно висловилася колишній міністр з питань зайнятості Швеції від соціал-демократів, а також президент МОП (1984 р.) Анна Грета Лейон, «Немає нічого гіршого, аніж сказати молоді: “Ось вам деякі засоби до існування, а ваші послуги нам не потрібні”».

Соціально вразливі категорії працюючих є спеціальним цільовим об'єктом політики зайнятості, як і соціальної політики в цілому – через необхідність їх додаткового й посиленого соціального захисту, надання соціальної підтримки, що націлено на компенсування недостатньої конкурентоспроможності додатковими гарантіями зайнятості, профілактику типових для них соціальних ризиків та зменшення рівня їх вразливості по відношенню до таких ризиків. По відношенню до них розробляються й впроваджуються селективні програми зайнятості, що були успішно апробовані у розвинених державах, починаючи з сер. ХХ ст. По відношенню до таких категорій діють спеціальні заходи сприяння працевлаштуванню, пільговий режим організації та умов праці, додаткові гарантії зайнятості як захист від неумотивованої відмови від прийняття на роботу та захист від вивільнень з ініціативи роботодавця, додаткові гарантії у сфері оплати праці та компенсацій, посилена увага до професійної підготовки, яка ув'язується з працевлаштуванням.

Стосовно власне молоді, основними напрямками спеціальної політики зайнятості виступають:

- Збалансування системи освіти, ринку праці та зайнятості;
- Сприяння працевлаштуванню молоді спеціальними адміністративними та заохочувальними (щодо роботодавців) заходами;
- Соціальна підтримка молодих безробітних;
- Підтримка молодіжного підприємництва як заохочення самозайнятості;
- Підтримка трудової мобільності молоді у освітньому та територіальному вимірах.

Як свідчить світовий досвід, типовим інструментом молодіжної політики зайнятості є спеціальні програми підтримки молодих спеціалістів (випускників) та молодих безробітних, побудованих на принципі заохочення роботодавців до працевлаштування молоді; професійного навчання та донавчання молоді на виробництві й з відривом від виробництва; чергування періодів роботи та навчання молодих працівників (модель «сандвічу») із відповідною навчальною відпусткою й збереженням робочого місця.

Характерним прикладом є французька система CEF (*contract – employ – formation*), яка діяла з 1975 р., охоплюючи щорічно 70-80 тис.

осіб й маючи на меті: а) стимулювати роботодавців брати на роботу молодь; б) стимулювати молодь, що шукає роботу, підвищувати власний професійний рівень. Система СЕФ передбачає два рівні сприяння молоді:

1. Для більш молодих й тих, хто не закінчив школу, – наголос на навчання;

2. Для більш старших вікових категорій, що мають базову освіту, – наголос на підвищення кваліфікації чи оволодіння суміжною професією.

Потужні системи сприяння зайнятості молоді діють також:

- У Австрії, де: діють субсидії підприємцям, що беруть на роботу молодих безробітних та навчають її на підприємстві; створюються робочі місця для молоді у державному секторі та на держслужбі; передбачено державну допомогу окремим категоріям молоді, зокрема молоді з відсталих регіонів, молодим жінкам, молодим іноземцям другого покоління; - допомога на відкриття власної справи;

- У Данії – де місцева влада організує для молодих безробітних безкоштовні навчальні курси; у Іспанії, Франції, ФРН, Бельгії – де діє право на учбову відпустку зі збереженням робочого місця, а підприємці обов'язково відраховують певний відсоток від фонду заробітної плати на потреби професійно-технічної освіти;

- У Швеції, з її традиційним наголосом на профорієнтацію з проходженням практики школярами на підприємствах, що фіксується у документі про середню освіту.

Оцінюючи історичний розвиток державної політики зайнятості у країнах з ринковою економікою, що мав місце протягом ХХ – початку ХХІ ст., нескладно помітити, що з 1970-х рр. відбувалася зміна наголосів у програмах сприяння зайнятості – із загальних масштабних на спеціальні (селективні), спрямовані на вирішення типових проблем ринку праці та сфери зайнятості, де у фокусі уваги постали:

- Підвищення якості робочої сили у відповідності до вимог НТР в плані професійної підготовки та мобільності робочої сили, насамперед здатності навчатися, донавчатися, перенавчатися;

- Адаптація молоді до динамічних вимог ринку праці та роботодавців доби НТР.

З тих пір основними наголосами та напрямками політики зайнятості стають:

- Профорієнтація підростаючого покоління;
- Впровадження професійно-технічної підготовки у систему освіти; професійна підготовка з наступним працевлаштуванням, зорієнтована на молодь;

- Організація спеціальних режимів праці молоді, в яких чергуються періоди роботи й навчання;
- Професійна підготовка та перепідготовка безробітних із подальшим направленням на працевлаштування;
- Стимулювання роботодавців (через механізм субсидіювання та пільг з боку держави) працевлаштовувати безробітних, особливо молодь, жінок, за направленнями державних бірж праці, а також зберігати робочі місця й не скорочувати персонал;
- Стимулювання роботодавців займатися питаннями навчання на виробництві, інвестувати у систему професійної підготовки;
- Сприяння територіальній мобільності робочої сили, тобто, переїзду працівників на трудодефіцитні території;
- Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу через спеціальні програми самозайнятості та власне підтримки такого бізнесу як середовища робочих місць, що не потребують особливої кваліфікації.

Відтак, можна зафіксувати наступні тренди, які зберігають своє значення в управлінні зайнятістю й сьогодні:

- Перехід від курсу на повну зайнятість до курсу на підвищення ефективності зайнятості;
- Посилення взаємозв'язків між освітньою політикою, молодіжною політикою та політикою зайнятості;
- Запровадження концепції «неперервної освіти» як освіти протягом всього циклу трудового життя працівника.

УДК 303.4 :793,7 – 028.23] (043.2)

Бондарець Б. Б.,

ст. викладач кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,

Мизь М. Д.,

студент 4 курсу факультету політичних наук,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДЕОІГОР В СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ: «GAME STUDIES» ЯК НОВИЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАПРЯМОК

Відеоігри, і, зокрема, комп'ютерні ігри, міцно увійшли до нашого повсякденного життя. З кожним роком все більше людей грають у

відеоігри, і в результаті ми бачимо, як відеоігри проникають у різні, часом найнесподіваніші, аспекти існування нашого суспільства.

Деякі дослідники, журналісти та публічні особистості зневажливо чи негативно ставляться до впливу відеоігор на сучасне суспільство та індивіда, але популярність комп'ютерних ігор та їх вплив на життя не можна заперечувати.

Дослідження комп'ютерних ігор у сучасних соціальних науках – порівняно новий напрямок. Найбільш розвинені теоретичні дослідження належать дослідникам США, Західної Європи, Японії та Південної Кореї, що пов'язано із швидкою, ранньою та дуже широкою комп'ютеризацією в зазначених країнах.

В США та країнах Європи виник та розвивається міждисциплінарний напрямок дослідження – «game studies». Але «game studies», навіть у західному академічному світі, є дуже новою й достатньо спірною областю досліджень. Це пов'язано зі статусом відеоігор та консерватизмом культури, тобто суспільство ще не встигло визначити для відеоігор адекватне місце. Також відеоігри як соціокультурне явище існують 40-45 років, однак вони знаходяться на периферії суспільної свідомості, медіа та академічних досліджень.

«Game studies» – міждисциплінарна сфера досліджень, де немає єдиних підходів і, навіть, ще немає своїх класиків. На базовому рівні в «game studies» задіяні економіка, соціологія, кількісні методи обох наук, літературна критика, культурна антропологія, психологія. Усе це змикається з комп'ютерними науками, інженерією та теорією алгоритмів. Тому в цій сфері досліджень важко стати однозначним авторитетом.

На сьогоднішній день можна виділити загальні підходи до вивчення відеоігор.

Перший – пов'язаний з суспільними науками: соціологією та економікою. Соціологія намагається аналізувати негативні та позитивні впливи на суспільство та індивіда. Економіка ж аналізує віртуальні економічні процеси в відеоіграх, наприклад, в жанрі «ММО» (англ. «massively multiplayer online game»). Наприклад, були дослідження, які вивчали економіку World of Warcraft, ніби це економіка держави, тобто використовувалась модель економіки онлайн-гри для прояснення деяких деталей реальних економік. В цій відеоігрі наявний імпорто-експорт із зовнішнім світом та взаємодія між гравцями: сформована модель ринкової економіки з регулятором, роллю держави та правилами, які встановлені у цьому світі Blizzard'ом (компанія-розробник).

Другий – це гуманітарні дослідження, які відповідають на питання про те, яке місце відеоігри займають в сучасній культурі. Сюди можна включити літературну критику. Наприклад, в 1991 році вийшла робота Б. Лаурель «Computers as Theatre», де автор порівнювала відеоігри з театром.

Третій – це вивчення відеоігор в інтересах індустрії. Це більш маркетинговий та інженерний підхід. Наприклад, часто піднімається така проблема: що робити в ситуації, коли витрати на успішні відеоігри класу «AAA» (ігри-блокбастери) постійно зростають, а прибуток ніхто не гарантує? Також, якщо подивитись на опубліковані дослідження про відеоігри, то більшість книг виходить саме про індустрію: «Console Wars. Sega Vs Nintendo - and the Battle that Defined a Generation» за авторством Б. Харріса або «Кров, піт та пікселі» за авторством Дж. Шраєра.

На початку 1990-х процес вивчення відеоігор відбувався в рамках наратології, тобто гра вивчалась як певний організований текст, ключову роль в якому відіграє наратив. До середини 90-х стало очевидно, що даний підхід не є оптимальним, бо опис сюжету гри не дає повної картини процесів, з яких відеоігри складаються.

В кінці 1990-х був висунутий підхід, який звертав увагу на геймплей, що включав в себе правила гри, яким відеогра підпорядковується, а також варіативність та змагальність (підхід отримав назву «людологія»). Цей підхід акцентував на важливому аспекті відеоігор – націленість на виграти та на певні досягнення.

Наратологія та людологія мали свої недоліки, тому з'явився нередукціоністський підхід, який визначає: відеоігру слід пізнавати різними методами на різних рівнях. А. Богост виділив 5 основних рівнів пізнання, не заперечуючи при цьому, що їх може бути більше:

- перший рівень – рівень сприйняття, який вивчає психологію гравця;
- другий рівень – інтерфейс, вивчає все те, що гравець бачить очима;
- третій рівень – рівень функції, це те, чого гравець не бачить, але те, що дозволяють реалізувати правила гри;
- четвертий рівень – це код, тобто вивчення ігри як комп'ютерної програми;
- п'ятий рівень – рівень платформи, на якій ця гра гравцеві подається і її вивчення.

Окремим напрямком дослідження відеоігор займається психологія.

У результаті психологічних досліджень виникла теорія про корисний бік відеоігор для людей усіх вікових категорій. Ця теорія ґрунтується на твердженні, що комп'ютерні ігри не заважають розвитку

когнітивних, тобто пізнавальних здібностей, а сприяють їх покращенню. Крім того, ігри підвищують швидкість і гнучкість роботи мозку за рахунок занурення гравця в середовище, що нескінченно і складно змінюється, де потрібно безперервно і напружено думати, прораховувати кроки і вирішувати різного роду завдання, щоб досягти успіху в грі.

Деякі вчені вбачають негативні впливи на психологічний стан людей. Вони досліджували такі аспекти: підвищення агресії, формування залежності від відеоігор.

Приділити увагу потрібно й появі такої субкультури як «геймери». Цю субкультуру можна вважати соціальними феноменом сучасності. Геймерство – новий спосіб існування людини в інформаційному суспільстві, коли багато її індивідуальних та особистісних якостей, потенціал виявляються саме в грі (розкриваються інтелектуальні, емоційні здібності, працюють інтуїція, уява). Комп'ютерні мережеві ігри для геймера – це можливість спілкуватися. В цій субкультурі можна виділити: типологію геймерів, особливі норми й цінності, специфічну мову й термінологію. Усі ці компоненти визначаються специфічною картиною світу геймерів, яка впливає на поведінку і ставлення до життя.

Аналізуючи аспекти дослідження відеоігор, можна виділити й деякі аспекти прояву, які змушують більше звертати увагу на це феномен. Сьогодні багатомільярдні корпорації витрачають сотні мільйонів доларів на створення та просування комп'ютерних ігор. Індустрія комп'ютерних ігор стала новим напрямом бізнесу. Багато ігор адаптують сюжети книг, фільмів, міфів та історичних подій. Навколо відеоігор створюються великі спільноти людей й субкультури, які можуть впливати не лише на інформаційний чи віртуальний простір, а й на соціально-політичні явища. Віртуальний світ комп'ютерних ігор часто заміняє людям реальний світ, спілкування в онлайн-іграх – замінює реальне. Також комп'ютерні ігри сприяють соціалізації, підвищенню ефективності навчання чи медичної реабілітації. З'явився новий підхід до спорту та спортивних змагань – кіберспорт. Кіберспортивні заходи збирають таку кількість глядачів, яка можна зрівняти з глядачами на футбольному матчі. Поряд з міжнародними кінопреміями та кінофестивалями розташувалися різноманітні ігрові премії та виставки.

Отже, дослідження відеоігор є важливою областю вивчення. Це допомагає розуміти вплив відеоігор на суспільство. «Game studies» забезпечує основу для аналізу того, як відеоігри впливають та відображають культурні норми й соціальні взаємодії. Також дослідження відеоігор забезпечує унікальний контекст для вивчення

соціальної поведінки. Це допомагає дослідникам зрозуміти, як люди взаємодіють один з одним в ігрових спільнотах та як ці взаємодії формують соціальні норми та поведінку. Також «game studies» спрямована на вирішення проблем, пов'язаних з психікою та розвитком.

Таким чином, відеоігри та їх вплив на суспільство – це один з актуальних аспектів сучасності, який однозначно потребує подальшого наукового дослідження.

УДК 323.23:316.77](043.2)

Алейник В. Г.

аспірант кафедри соціології та політології
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ РОЛІ ЗМК ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасному світі засоби масової комунікації (ЗМК) відіграють дедалі важливішу роль у формуванні політичної свідомості суспільства. Це спричинено різними чинниками, включно з наявним технологічним прогресом, загальним збільшенням кількості інтернет-користувачів, зростанням числа користувачів мобільних пристроїв і збільшенням впливу соціальних мереж на уявлення, установки та настрої певних соціальних груп і окремих індивідів (включно з державними управліннями, політичними й громадськими діячами) тощо. Важливим є визначення, систематизація та аналіз зазначених чинників та їхнього впливу на політичну свідомість суспільства.

Слід виділити технологічні чинники, що суттєво впливають на поширення та сприйняття інформації через ЗМК, а також на формування та зміну політичних уявлень, переконань і цінностей народів, соціальних груп, індивідів.

Необхідним є виявлення основних технологічних чинників, які сприяють збільшенню ролі ЗМК у формуванні політичної свідомості суспільства, такі як збільшення доступності та розмаїття засобів масової комунікації, зростання ролі інтернету та соціальних мереж як каналу отримання й обміну соціально та політично значущою інформацією, зміна технологій і методів впливу на ту чи іншу аудиторію.

Важливо визначити основні тенденції розвитку засобів масової комунікації та їхнього впливу на формування політичної свідомості в сучасному світі.

По-перше, відбувається **постійне зростання користувачів соціальних мереж**. Агентство We Are Social в звіті «Digital 2024: 5 billion social media users» (дослідження динаміки користувачів за останні роки) вказує, що їх кількість зросла на 5,6 % за 2023 рік. З них 266 мільйонів вперше почали користуватися соцмережами протягом 2023 року. Аналіз показує, що кількість активних користувачів соціальних мереж перевищує позначку в 5 мільярдів, причому остання цифра еквівалентна 62,3 % населення світу (однак слід розуміти, що ідентифікатори користувачів соцмереж можуть не представляти унікальних осіб) [1].

Отже, соціальні мережі стають дедалі популярнішими серед населення. Їхній вплив на формування політичної свідомості полягає в тому, що люди отримують інформацію про політичні події не тільки з офіційних облікових засобів держустанов чи політичних лідерів, а й зі сторінок великого числа оглядачів, блогерів, експертів, а також через своїх друзів і знайомих. Потенційний вплив можуть мати й так звані «ботоферми». Таким чином, часто інформація може бути інтерпретована певним чином, упереджена, спотворена і недостатньо об'єктивна. В екосистемі сучасних соціальних мереж досить складно в короткий відрізок часу верифікувати достовірність інформації (особливо, враховуючи зростання її кількості та інтенсивності), що може призвести до поширення дезінформації та елементів пропаганди зацікавленої сторони.

Можна припустити, що вплив соцмереж на політичну свідомість людей є складним і багатограним. З одного боку, вони можуть розширювати доступ до важливої інформації та стимулювати долучення до соціально-політичної активності. З іншого боку, вони можуть посилювати поляризацію суспільних настроїв та сприяти поширенню дезінформації, що може мати негативний вплив на державотворчі й демократичні процеси в сучасних країнах.

По-друге, важливим чинником є **зростання використання мобільних пристроїв**. Так, в дослідженні «Must-Know Mobile Phone Users Statistics» (жовтень 2021 року) вказується, що у світі налічувалося 4,95 мільярда унікальних користувачів мобільного зв'язку; лише у США ця цифра, за прогнозами, становила 300,8 мільйона у 2021 році. В Індії у 2021 році налічувалося 1,14 мільярда користувачів мобільних телефонів, а в Китаї – 904 мільйони користувачів мобільного інтернету станом на 2020 рік, що свідчить про те, наскільки поширеними стали ці

пристрої в різних країнах світу. Дані тенденції зберігаються: станом на 2021 рік ними володіють 53,4 % людей, а за прогнозами, до 2025 року їх буде 79,6 % [2]. В дослідженні «How Many People Own Smartphones?» стверджується, що за оцінками галузевих експертів, кількість користувачів смартфонів, ймовірно, досягне 7,1 мільярда до кінця 2024 року [3].

Мобільні пристрої дають змогу людям отримувати соціально й політично значущу інформацію в будь-якому місці та в будь-який час. Можна припустити, що якщо раніше час для споглядання й аналізу новин був більш чітко регламентований в житті індивіда (наприклад, ранкові та вечірні випуски новин на телебаченні або читання газет у вільний час), то сьогоднішня відзначається доступом до новинної стрічки практично в цілодобовому режимі. Слід зазначити, що станом на 2021 рік дорослі у США в середньому проводили час у своїх смартфонах 3 години 54 хвилини на день [2]. Отже, можна припустити, що різноманітна інформація про політичні події, воєнні конфлікти, суспільні настрої щодо резонансних питань займає більше уваги індивіда, що слід враховувати як важливий фактор політичної соціалізації та формування його політичної свідомості.

Безумовно, є чимало аспектів, що можуть впливати на те, як люди використовують мобільні пристрої для отримання інформації, наприклад, їхні сформовані політичні погляди й орієнтири, схильність до підтримки тієї чи іншої політичної сили, рівень довіри до конкретних онлайн-видань і каналів у соцмережах, навички критичного мислення й схильність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків тощо.

По-третє, слід сказати, що вище перераховані чинники не мали б настільки великого значення, якби не все більш масштабне поширення доступу до інтернету й можливостей, що пов'язані з цифровим простором. Так, інтернет став потужним інструментом, який суттєво вплинув на те, як люди отримують і споживають інформацію, зокрема політично й соціально значущу. Інтернет зробив інформацію більш доступною для людей у всьому світі. Завдяки комп'ютерам, смартфонам і планшетах люди можуть отримувати доступ до новин, статей, блогів, відеотрансляцій та інших джерел інформації з будь-якої точки світу практично в цілодобовому форматі. Це значно розширило можливості людей для отримання інформації та посилило їхню залученість до громадського й політичного життя.

Згідно з дослідженням «Number of internet and social media users worldwide as of January 2024», в 2023 році кількість інтернет-користувачів у світі становила 5,3 мільярди, а це означає, що близько двох третин населення планети наразі підключено до всесвітньої

мережі. Станом на січень 2024 року у світі налічувалося 5,35 мільярди користувачів інтернету, що становило 66,2% населення планети. З них 5,04 мільярди, або 62,3% населення світу, були користувачами соціальних мереж [5]. Станом на 2020 рік, інтернет використовували значно менше – понад 4,5 мільярди людей, тобто приблизно 60% населення світу тоді користувалися інтернетом [6].

Як стверджує медіацентр BBC, звичним явищем у 1991 році було налаштування аудиторії на улюблену радіостанцію для прослуховування найбільш важливих тез щодо актуальних новин або очікування глядачами щоденних новини у вечірньому випуску. Коли BBC запустила міжнародні новини на телебаченні, це був 30-хвилинний щоденний випуск. Зараз споживачі очікують якнайшвидшого висвітлення подій у новинній стрічці, яка постійно оновлюється. Вони не мають бажання чекати й хочуть отримувати новини, незалежно від місця перебування – біля свого телевізора, по радіо в автотранспорті, на телефоні чи планшеті, коли вони в дорозі. Більшість онлайн-трафіку відомого новинного ресурсу зараз надходить із мобільних пристроїв [4].

Важливо розуміти, що інтернет пропонує безпрецедентне різноманіття джерел інформації. Користувачі можуть знаходити новини з різних країн, регіонів і від представників різних точок зору. Це дає їм можливість порівнювати різні позиції щодо тих чи інших питань і формувати власну думку стосовно тієї чи іншої події.

Надзвичайно важливим є й те, що інтернет дозволяє отримувати інформацію про події дуже швидко. Новини публікуються в інтернеті в режимі реального часу, що дає людям можливість бути обізнаними стосовно останніх подій та реагувати на них, долучатися до комунікації тощо.

Важливим є й такий аспект як інтерактивність. Інтернет створює можливості для інтерактивності та спілкування. Люди можуть коментувати новини, ділитися ними з друзями, брати участь у обговореннях і дискусіях. Це робить споживання інформації більш активним та залучає людей до процесу формування громадської думки стосовно важливих політичних, електоральних і державотворчих питань.

Важливо зазначити, що поширення інтернету має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, воно є інструментом донесення актуальної інформації, опосередковано сприяє демократизації суспільств і плюралізму думок стосовно значущих політичних і суспільних проблем й залученню людей до суспільно-політичного життя. Водночас воно може призводити до поширення дезінформації, фейкових новин, пропаганди й бути простором для проведення

інформаційно-психологічних спецоперацій, що є особливо актуальним для держав, які перебувають у стані війни чи ризикують бути залучені у гібридні протистояння й повномасштабні воєнні конфлікти.

Слід розуміти, що зазначений перелік технологічних чинників зростання ЗМК як фактора формування політичної свідомості в сучасному світі не є вичерпним і потребує подальшого наукового дослідження. Безумовно, заслуговують на увагу й такі чинники як зростання ролі алгоритмів у подачі інформації (існує думка стосовно того, що чимало сайтів і соціальних медіа використовують алгоритми для вибору того, яку інформацію показувати своїм користувачам), всебічний технологічний розвиток медіаіндустрії (сучасні медіакорпорації прагнуть задовольнити інтереси широкої аудиторії, охоплюючи все більшу територію і збільшуючи свою аудиторію в світовому масштабі), розвиток блогосфери (блоги стали одними з найважливіших каналів комунікації в сучасному світі, де інтернет-користувачі можуть обмінюватися інформацією, думками, ідеями та новинами, що є важливим майданчиком для формування політичних уподобань, настроїв і поширення тих чи інших наративів).

Список використаних джерел

1. Digital 2024: 5 billion social media users by We Are Social agency. URL: <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024-5-billion-social-media-users/>.
2. Must-Know Mobile Phone Users Statistics by Gitnux company. URL: <https://gitnux.org/mobile-phone-users-statistics/>.
3. How Many People Own Smartphones? (2024-2029) by What's the Big Data platform. URL: <https://whatsthebigdata.com/smartphone-stats/>.
4. BBC World News celebrates 25 years - five things that have changed news in the last 25 years by BBC Media Centre. URL: <https://www.bbc.co.uk/mediacentre/mediapacks/wn25years/fivethings/>.
5. Number of internet and social media users worldwide as of January 2024 by Statista platform. URL: <https://www.statista.com/topics/1145/internet-usage-worldwide/>
6. До середини року більш як половина населення світу буде користувачами соцмереж. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2870117-do-seredini-roku-bils-ak-polovina-naseenna-svitu-bude-koristuvacami-socmerez.html>

Базик Р. Р.,
аспірант кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ МАСОВИХ ПОЛІТИЧНИХ РУХІВ ПІД ЧАС ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Роль соціальних мереж у формуванні та організації масових політичних рухів під час політичної нестабільності є однією з ключових тем у сучасному політичному дискурсі. Вони стали не тільки засобом спілкування та обміну інформацією, але й потужним інструментом для мобілізації громадянського суспільства та формування громадської думки.

Події «Арабської весни» в країнах Близького Сходу, що розпочалися у 2010 році, є відмінним прикладом використання соціальних мереж для координації масових протестів. Велика кількість людей використовувала Facebook, Twitter та інші платформи для обговорення проблем та планування акцій, що призвело до повалення ряду авторитарних режимів.[1]

За словами Марка Цукерберга, генерального директора Facebook, «соціальні мережі можуть виступити каталізатором для змін у суспільстві, надаючи людям засоби для організації та спілкування».

Згідно з даними World Bank Open Data, у країнах Близького Сходу у 2010 році 25% дорослих відвідували соціальні мережі, а вже у 2020 ця цифра зросла до 73%, що демонструє значний вплив соціальних мереж на суспільство у цьому регіоні. [2]

Український протест «Євромайдан» у 2013-2014 роках також був сильно підтриманий соціальними мережами. Люди використовували Facebook, Вконтакті та Twitter для організації мітингів, обговорення тактики та мобілізації нових учасників. Інформаційна війна на Facebook та Twitter між протестувальниками та урядом стала важливим аспектом цього конфлікту.

Початок Євромайдану на 21 листопада відбувся за постом журналіста Мустафи Найема у Facebook, який швидко набрав тисячі репостів. Тоді ще ніхто не передбачав, що на Майдані Незалежності у Києві збереться велика кількість людей, влада використає силу, а президент Янукович втече до Росії. Шість років тому українці просто хотіли висловити свій протест проти дій влади та спрямувати її до європейської інтеграції. Цікаво, що Євромайдан почався приблизно в

той самий час, що й Помаранчева революція, і вже у перший вечір пост Найєма зібрав близько тисячі людей. [3]

Facebook став важливим центром для активістів, де вони обмінюються інформацією. Офіційна сторінка Євромайдану здобула 76 тисяч прихильників всього за 8 днів, а також майже 90 тисяч людей, що активно взаємодіяли зі сторінкою (коментували, ставили лайки, поширювали контент). Жодна українська сторінка на Facebook не досягала такого успіху, навіть за великих рекламних витрат. []

Не менш вражаючим є приклад «Окупації Уолл-стріт» у Сполучених Штатах. Гасла та заклики до дії швидко розповсюджувалися через соціальні мережі, зокрема Twitter, де хештег #OccupyWallStreet став одним з найпопулярніших. Цей протест також спровокував подальші акції у різних містах США.

Дослідження, проведене Pew Research Center, показало, що в цілому, вісім з десяти американців вважають, що соціальні медіа є дуже (31%) або до певної міри (49%) ефективними для підвищення обізнаності громадськості про політичні чи соціальні проблеми, згідно з опитуванням дорослих американців. Подібну частку (77%) переконані, що ці платформи принаймні до певної міри сприяють створенню стійких соціальних рухів.

Менші, але все ще значної кількості американців, вважають, що соціальні медіа принаймні до певної міри ефективні в тому, щоб привернути увагу обраних посадових осіб до проблем (65%), впливати на політичні рішення (63%) або змінювати думку людей щодо політичних чи соціальних питань (58%). []

Згадані приклади ілюструють, як соціальні мережі стали не тільки платформою для спілкування, але й майданчиком для організації масових політичних рухів. Вони сприяють поширенню ідей, координації акцій та мобілізації людей, що робить їх невід'ємною частиною політичного життя в умовах політичної нестабільності.

Таблиця 1

Кількість користувачів мережі інтернет (у мільйонах) за різні роки з 1995 по 2025 рік

Рік	Кількість користувачів мережі інтернет	% Населення світу	Джерело
1995	16 млн	0,4%	IDC
2000	361 млн	5.8%	Internet World Stats [6]

Рік	Кількість користувачів мережі інтернет	% Населення світу	Джерело
2005	1,018 млн	15.7%	Internet World Stats [6]
2010	1,971 млн	28.8%	Internet World Stats [6]
2015	3,366 млн	46.4	Internet World Stats [6]
2020	5,053 млн	64.2%	Internet World Stats [6]
2025	Орієнтовно 6,500 млн	80.25%	Demandsag [7]

Популярність соціальних мереж у сучасному світі зростає експоненційно, надаючи громадянам можливість висловлювати свої погляди та організовувати дії у реальному часі. В умовах політичної нестабільності це стає особливо актуальним, оскільки соціальні мережі можуть стати майданчиком для вираження незадоволення владою, обговорення стратегій опозиції та мобілізації громадян на масові протести.

Наприклад, у 2019 році в Гонконзі та Чилі соціальні мережі відіграли ключову роль у координації масових протестів. У Гонконзі спільноти на платформах, таких як Telegram та LHKG, обговорювали тактику, вирішували, коли й куди вийти на акції, та спільно розробляли стратегії протистояння владі. Аналогічно, у Чилі Facebook, Twitter та Instagram використовувалися для організації протестів, розповсюдження відеоматеріалів з подій та обговорення планів дій.

Починаючи з 2014 року, мешканці Гонконгу активно використовували додаток FireChat під час масових проблем з інтернет-з'єднанням. Цей додаток був спроектований для використання в умовах природи або на стадіонах, де доступ до зв'язку обмежений, однак його найбільшу популярність отримав під час протестів. Принцип роботи FireChat досить простий. Дві людини, які знаходяться у радіусі 70 метрів, можуть створити мережу за допомогою Bluetooth або Wi-Fi та обмінюватися повідомленнями у чаті, координуючи свої дії. Інші користувачі можуть приєднатися до цієї мережі. Таким чином, обсяг розповсюдження повідомлень може бути досить великим. Головне – не

допускати великої відстані між користувачами, щоб кожен був у межах 70 метрів від інших ланок мережі. За словами одного з розробників додатку, Станіслава Шалунова, у один з гарячих днів з FireChat користувалося одночасно 33 тисячі людей з Гонконгу. [8]

Навіть у відносно стабільних демократичних країнах, таких як Сполучені Штати та країни Європейського Союзу, соціальні мережі відіграють важливу роль у політичних процесах. Наприклад, у США Twitter став платформою для обговорення політичних питань, мобілізації виборців та публічного висловлення позицій політичних лідерів.

«Соціальні мережі – це не просто інтернетові сайти для обміну фотографіями та статусами. Це новий спосіб взаємодії, спілкування та організації суспільства.» - Марк Цукерберг.

Соціальні мережі стають справжнім каталізатором політичної активності у сучасному світі. Вони надають можливість громадянам збиратися разом, обговорювати питання, які їх турбують, та впливати на політичну агенду. У контексті політичної нестабільності це особливо важливо, оскільки вони забезпечують канал для вираження громадянської позиції та сприяють розвитку демократії.

Список використаної літератури:

1. Публікація журналіста Мустафи Найєма. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/Mustafanayyem/posts/10201178184682761?ref=embed_post.
2. Сторінка Євромайдану стала найшвидше зростаючою за всю історію Facebook в Україні. *Watcher*. URL: <http://watcher.com.ua/2013/11/27/storinka-yevromaydanu-stala-nayshvydshe-zrostayuchoyu-za-vsyyu-istoriyu-facebook-v-ukrayini/>.
3. Meral Y. THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN ARAB SPRING. <https://www.researchgate.net>.
4. URL: <https://www.researchgate.net/publication/347832383> THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN ARAB SPRING.
5. World Bank Open Data. *World Bank Open Data*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?locations=ZQ> (date of access: 04.04.2024).
6. Americans think social media can help build movements, but can also be a distraction. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2020/09/09/americans-think-social-media-can-help-build-movements-but-can-also-be-a-distraction/>.

7. World Internet Users Statistics and 2023 World Population Stats. Internet World Stats - Usage and Population Statistics. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>.

8. How Many Use The Internet in 2024 (Global Data). DemandSage. URL: <https://www.demandsage.com/internet-user-statistics/>.

9. Українська правда. Технології протесту. Як через месенджери та соцмережі борються з диктаторами та запускають світові революції. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/08/27/7264300/>.

УДК 323.23:[070+004.738.5](043.2)

Гончаренко Є. С.,

аспірант кафедри соціології та політології,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ОБ'ЄКТИВНІСТЬ МЕДІА

Вплив політичних факторів на об'єктивність медійного покриття у контексті регіональних медіа України є складною проблемою, яка відображається у декількох аспектах. Однією з основних проблем є фінансування медіа, особливо тих, що знаходяться у регіонах. Часто ці видання залежать від місцевих органів влади або бізнес-структур, що призводить до самоцензури та обмеження свободи слова. Фінансова залежність ставить під загрозу об'єктивність і незалежність медіа, оскільки вони мають ризик втратити свої джерела фінансування і припинити свою діяльність.

Іншою важливою проблемою є обмеженість змісту у регіональних медіа. Часто редакції знаходяться в ситуації обмеженого доступу до інформації або мають обмежені ресурси для її опрацювання. Це може призвести до ситуації, коли медіа використовують лише офіційні джерела та матеріали, без достатньої критичності або перевірки фактів. Така ситуація призводить до одностороннього та упередженого покриття подій, що загрожує інформаційній свободі та розвитку демократичного суспільства.

Під час анексії Криму Росією та війни на Донбасі, регіональні медіа на цих територіях були вимушені релокуватися, або піддалися серйозному тиску та цензурі з боку окупаційних влад. Журналісти, які

намагалися висвітлити об'єктивну картину подій, стикалися з переслідуванням та загрозами з боку владних структур.

Звільнення журналістів через політичний тиск може мати серйозні наслідки для свободи слова та незалежності медіа. Ще одним прикладом такої ситуації є випадок звільнення журналістки Наталії Седлецької з посади головного редактора регіонального телеканалу «Громадське ТБ» у Запоріжжі. У вересні 2021 року, канал оприлюднив репортаж, в якому розслідувалася ситуація зі звільненням педагогічних працівників через невідповідність політичній лінії адміністрації місцевих шкіл. Репортаж став причиною негативної реакції місцевої влади, яка звинуватила канал у поширенні недостовірної інформації та дискредитації міської влади. Місцева адміністрація розпочала дослідження щодо цього репортажу та запропонувала ввести обмеження щодо діяльності «Громадського ТБ».

У результаті цього, Наталія Седлецька була звільнена з посади головного редактора каналу. Однак, багато експертів та журналістських організацій вбачали це як спробу затушування фактів та політичний тиск на незалежність медіа. Цей приклад демонструє, як політичний тиск може мати серйозні наслідки для журналістів та редакторів, які намагаються висвітлювати політично чутливі теми та розслідувати можливі корупційні схеми.

Згідно з рейтингом свободи преси, який складається Журналістськими організаціями, Україна постійно знаходиться на середніх позиціях, а регіональні медіа часто мають нижчий рівень свободи преси порівняно з національними виданнями.

За даними Інституту масової інформації, за період з 2014 по 2020 рік, в Україні сталося понад 200 нападів на журналістів, а також понад 500 випадків загроз та переслідувань. Ці цифри свідчать про нестабільну та небезпечну ситуацію для журналістів, які працюють у регіонах України.

Політичний тиск є ще однією проблемою, що впливає на об'єктивність у регіональних медіа. Місцеві органи влади часто намагаються втручатися у роботу редакцій, намагаючись впливати на вибір тем. Це призводить до ситуацій, коли медіа відмовляються від критичного висвітлення певних подій або тем, щоб уникнути негативних наслідків у вигляді цензури або інших репресій з боку влади.

Постійна зміна обличчя у місцевій владі призводить до зміни медійної агенди. Медіа вимушені постійно адаптуватися до нових політичних реалій, шукати спільну мову з новими владними структурами або, навпаки, утримуватися від критики через бажання зберегти сприятливі відносини з новими політичними елітами.

Нестабільне фінансування та слабкість рекламного ринку роблять регіональні медіа вразливими перед змінами у фінансовій та політичній

ситуації. Відсутність стабільних додаткових джерел фінансування призводить до нестабільності та складнощів у плануванні роботи медіа. Цей фактор негативно впливає на здатність забезпечити якісне та об'єктивне медійне покриття, оскільки медіа змушені шукати додаткові джерела доходу, що може призводити до відходу від журналістських стандартів, пошуку тем які не відповідають засадам та нормам журналістики, заради збільшення аудиторії.

Для забезпечення незалежності та об'єктивності медійного покриття важливо розвивати стійкі та незалежні методи фінансування медіа, а саме: розробка грантів для малих та середніх медіа, підтримка та регуляція розвитку рекламного ринку, юридичний захист журналістів від політичних тисків.

У контексті регіональних медіа України, важливою роллю в підтримці об'єктивності та незалежності є міжнародні організації та громадськість. Вони можуть відігравати ключову роль у виявленні випадків цензури, забезпеченні доступу до інформації та захисті прав журналістів. Також вони можуть надавати фінансову та експертну підтримку незалежним регіональним медіа, що сприяє їхньому розвитку та стабільності.

Як підсумок, вплив політичних факторів на об'єктивність медійного покриття у регіональних медіа України є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає комплексного підходу до її вирішення і формування та розвитку нових інституцій. Шляхом забезпечення фінансової стабільності та незалежності медіа, захисту прав журналістів та активної участі громадськості можна зміцнити об'єктивність та незалежність медійного простору України, сприяючи розвитку демократичного суспільства та свободи слова.

УДК 327.5:316.77-049.5]НАТО(043.2)

Санін О. М.,

викладач кафедри соціології та політології
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАТО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Політика інформаційної безпеки зазнає докорінних змін унаслідок динамічного розвитку технологій, появи нових викликів і загроз інформаційного характеру та зміни ролі інформації в сучасному світі. Прослідковується формування нового концепту забезпечення світового

миру та стабільності, заснованого на модернізації базових засад діяльності міжнародних суб'єктів та інститутів, які відповідають за безпеку, зокрема, і в інформаційному середовищі.

Наразі інформаційна складова є невід'ємною частиною стратегічного планування міжнародних організацій. Виробляються стратегії та спільні рішення щодо протидії загрозам інформаційного та кібернетичного характеру. Проблема забезпечення інформаційної безпеки визнається ключовою на міжнародному рівні, тому пріоритет у міждержавній та міжнародній взаємодії надається пошуку шляхів вдосконалення політики інформаційної безпеки. Тому важливо сформулювати та реалізувати дієву політику інформаційної безпеки, яка буде враховувати всі можливі виклики та загрози миру та стабільності у світі.

Однією з найбільш впливових міжнародних організацій, яка робить акцент на вдосконаленні політики інформаційної безпеки, є Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Основою політики інформаційної безпеки Альянсу є демократичні принципи та норми міжнародного права.

Варто наголосити, що НАТО визнало пріоритетом своєї діяльності інформаційну безпеку та кібербезпеку, у такий спосіб визнаючи, що кіберпростір та інформаційне середовище є в сучасному світі найбільш вразливими до загроз та різноманітних атак.

Політика інформаційної безпеки НАТО є збалансованою та формується відповідно до сучасних умов, враховуючи різноманітні фактори, які становлять загрозу стабільності окремих держав-членів Альянсу та організації в цілому. Важливим кроком у сфері політики інформаційної безпеки НАТО було визнання того, що інформаційні загрози є рівними за наслідками до воєнних загроз. Так країни-члени Альянсу вживають відповідних технічних заходів для боротьби зі зловмисною кібердіяльністю на оперативному та стратегічному рівнях.

Визнання рівності інформаційних та воєнних загроз відбулось на Лісабонському саміті Альянсу у 2010 році. Такий крок передбачав можливість застосування національних збройних сил у відповідь на інформаційні атаки НАТО.

Позиція щодо рівня загроз інформаційного характеру була підтверджена в Декларації Альянсом під час Чиказького саміту, а схвалена державами-учасниками в 2012 році на засіданні Північноатлантичної ради. Було заявлено про готовність НАТО співпрацювати з партнерами для пошуку відповідей на інформаційні загрози.

Під час Варшавського саміту у 2016 році відбулось остаточне визнання інформаційного середовища, як операційного простору для ведення бойових дій.

Важливою складовою політики інформаційної безпеки є Стратегія кібернетичної безпеки НАТО, яку затвердили у 2011 році. Цей документ містить у собі основні завдання та пріоритети щодо кібернетичної безпеки Альянсу та його учасників. Так пріоритетними векторами забезпечення кібернетичної безпеки НАТО та членів організації є:

- 1) підтримка взаємодії та обміну досвідом між державами-членами та партнерами в сфері кібербезпеки;
- 2) забезпечення високого рівня кібернетичної безпеки для Альянсу та країн-учасниць;
- 3) підтримка здатності членів НАТО оперативного та ефективно реагувати на кібератаки.

Із метою належного захисту інформаційного простору, НАТО висуває вимоги до країн-учасниць, які необхідно виконувати, а також підтримує їх у питанні професійної підготовки спеціалістів. Так у складі Альянсу діє низка спеціалізованих підрозділів, діяльність яких спрямована на реалізацію політики інформаційної безпеки:

1. Центр стратегічних комунікацій, розташований в Латвії (м. Рига). Метою цього центру є вдосконалення комунікаційних можливостей Альянсу. Він здійснює дослідження щодо пошуку варіантів вирішення наявних проблем та проводить підготовку операцій інформаційного характеру.

2. Школа комунікаційних та інформаційних систем, яка розташована в Італії (м. Латина). Це навчальна установа для стратегічних командувань НАТО. Школа проводить технічну підготовку окремих систем Альянсу (інформаційних та комунікаційних), які застосовуються на навчаннях та операціях НАТО.

3. Спільний центр передового досвіду кіберзахисту, розташований в Естонії (м. Таллінн). Центр забезпечує обмін інформацією в Альянсі та співпрацю щодо кібербезпеки та кібероборони за допомогою проведення навчань, наукових досліджень, аналізу отриманих результатів та консультування.

Слід відзначити, що Організація Північноатлантичного договору створила передові центри, які розташовуються в країнах-учасницях та функціонують як багатонаціональні інститути з метою:

- розробки доктрин кібернетичної безпеки;
- покращення взаємодії між державами-учасницями в питанні кібербезпеки;

– впровадження теоретичних розробок щодо практики протидії кібернетичним загрозам;

– обміну досвідом між країнами-учасницями щодо протидії загрозам кібернетичного характеру.

Центр кібернетичної безпеки НАТО не входить до структури збройних сил Організації та не є підрозділом військового командування, а персонал фінансується країнами-учасницями та спонсорами.

У 2011 році Альянсом була розпочата діяльність щодо формування Групи швидкого реагування, фахівці якої відповідають за надання допомоги країнам-учасникам в разі появи інформаційних загроз та атак.

Ще одним важливим структурним елементом політики інформаційної безпеки є Комітет внутрішньої безпеки Альянсу, який займається питаннями забезпечення захисту інформації. Він виконує функції дорадчого органу Північноатлантичної Ради в безпекових питаннях.

Одним із мозкових вузлів НАТО щодо протидії загрозам інформаційного характеру став Технічний центр сил реагування, розташований в Бельгії (м. Монс). Він відповідає за надійний захист інформаційних ресурсів Альянсу.

Важливим структурним елементом політики інформаційної безпеки НАТО є Комісія з менеджменту кіберзахисту, яка приймає заявки країн-учасниць про допомогу в разі інформаційної атаки. Держави-члени Альянсу подають заявки про допомогу на розгляд Комісії, яка потім затверджується Північноатлантичною радою НАТО.

Основними принципами інформаційної та кібербезпеки, затвердженими НАТО є:

1. Кібербезпека як одна з основних складових колективної оборони Альянсу.

2. В інформаційному просторі та кіберпросторі застосовуються принципи та норми міжнародного права.

3. Інформаційна безпека та кібербезпека необхідна для захисту мереж організацій НАТО та підвищення його обороноздатності.

Основними завданнями НАТО в сфері політики інформаційної безпеки є:

– створення необхідних умов для забезпечення безпеки діяльності об'єктів інформаційної та комунікаційної інфраструктури;

– впровадження заходів щодо протидії загрозам інформаційного характеру;

– допомога країнам-учасникам, які зазнали атак в інформаційному просторі, з метою відновлення та нормального функціонування уражених інфраструктурних об'єктів;

– налагодження ефективного функціонування системи оперативного реагування держав на загрози в інформаційному середовищі.

Ще одним напрямком політики інформаційної безпеки Альянсу є протидія дезінформації, оскільки остання визнається інформаційною загрозою. Для вирішення проблеми дезінформації застосовується подвійна модель протидії, яка полягає в необхідності розуміння інформаційного середовища та налагодження взаємодії з громадськістю. Аналіз інформаційного середовища дозволяє оперативно викрити дезінформацію, а комунікація з громадськістю сприяє поширенню достовірної інформації.

Таким чином, політика інформаційної безпеки НАТО є комплексною та ефективною. Основою цієї політики є норми міжнародного права та демократичні цінності. Відзначено, що Альянс створив розгалужену структуру суб'єктів та органів, що сприяють забезпеченню інформаційної безпеки НАТО та країн-учасниць. Розглянуто такі основні напрямки діяльності в сфері політики інформаційної безпеки організації: аналіз інформаційного середовища з метою виявлення загроз; забезпечення високого рівня безпеки інформаційного середовища організації та країн-учасниць; обмін досвідом, взаємодія та співпраця з країнами-членами та партнерами НАТО щодо підвищення рівня безпеки інформаційного середовища; протидія дезінформації. Встановлено, що Альянс надає допомогу країнам, які зазнали інформаційної атаки, та налагоджує функціонування системи реагування на інформаційні загрози. Визначено, що перспективи розвитку політики інформаційної безпеки НАТО полягають у:

1) вдосконаленні комунікації з міжнародними суб'єктами щодо протидії інформаційним та кібернетичним загрозам;

2) необхідності постійного моніторингу інформаційного та кібернетичного простору, з метою виявлення нових видів інформаційних загроз, які виникають внаслідок стрімкого технологічного розвитку;

3) модернізації політики інформаційної безпеки, відповідно до виявлених нових інформаційних загроз.

Вісько Г. Г.,
аспірантка кафедри соціології,
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна
Федорченко-Кутуєв П. В.,
д-р соц. наук, професор, зав. кафедри соціології,
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

ВАНДЕЯ І ШУАНИ: ВІХИ НАЦІОТВОРЕНЬ І ДЕЯКІ СУЧАСНІ РЕЦЕПЦІЇ ЗМІСТІВ

Вандейська війна та Шуанерія – два контрреволюційні явища, які синхронно відбувалися на теренах Франції наприкінці 18 – на початку 19 століття в сусідніх регіонах і являли собою реакцію консервативно налаштованих верств населення на ідеологічні новаторства в світлі Просвітництва, на радикальну трансформацію держави з метою її наближення до ідеалів модерну (згідно візії мислителів Просвітництва).

Шуанами називалися загони партизанів, які протистояли революціонерам. Шуанерія розгорнулася між 1794 та 1800 роками, проходила у три хвили, охопила північно-західну частину Франції й сконцентрувалася, зокрема, у Бретані. Явище, що і досі знаходиться у фокусі суспільствознавчих досліджень, пропонує втім ще численні аспекти для обговорення, як-от участь жінок у шуанерії (Mabo, 2017), еміграція, націєтворчі аспекти тощо.

Виступи Шуанів були відносно нетривалими і не залишили після себе стійку військову історичну традицію. Проте образ шуанів став міцно асоціюватися з цілою низкою смислів, як-от, з одного боку, з консервативними настроями, з прагненням до повернення убік традицій геть від прогресу/модерну/модернізації, та з маніфестацією бретонської ідентичності на противагу французькій, з іншого. До того ж, цей образ огорнувся і хибними кліше. Сприяв цьому не тільки реальний перебіг подій, але й значною мірою успішна літературна фікція.

У 1829 році побачив світ роман Оноре де Бальзака «Шуани, або Бретань 1799». Саме цей текст зробив молодого автора Бальзака відомим і саме він став причиною довготривалої неприязні бретонців до письменника. Це – очікувано, позаяк роман «Шуани» продемонстрував «безпомилково колонізаторське ставлення [французів до Бретані – *наше уточнення*] через порівняння солдатів бретонської Контрреволюції і примітивного населення заморських колоній Франції» (Williams, 2007: 49). Сам Бальзак був прихильником

модернізації, яку пропагувало французьке Просвітництво, а серед інструментів її втілення була революція. Контрреволюційна Бретань стала для Республіки відчутною внутрішньою перепорою та викликом запланованому прогресу. (Williams, 2007: 49-52) У романі «Шуани» Бальзак створив потужний негативний літературний гетерообраз бретонців, який надовго закріпився в уяві суспільства і перекочував, дуже близько відтворений, уже у 20 столітті до кінематографу і до медійного простору.

Одна туристична організація у Франції «Destination Fougères Office de Tourisme» пропонує клієнтам цікавинку – екскурсійно-розважальну програму в місті Фужер під назвою «Шляхами Шуанів». Примітно, що сюжет мандрівки спирається і на топоси неоднозначного роману Бальзака, які, як думають автори маршруту, «і сьогодні надають реалістичні та осяжні описи» пейзажів, і на історію навколо постаті бретонського маркіза де ля Руєрі (1751-1793) – засновника «Бретонської асоціації», або «Бретонської клятви» *L'Association bretonne (conjunction)*, організації, що була покликана захищати цінності монархії та повернути особливі права та привілеї Бретані. У такий спосіб концепція екскурсії намагається синтезувати два антагоністичні один одному наративи 18-19 століття – панфранцузький та націоналістичний бретонський. Схожий синтез змістів знаходимо і на сторінці сучасної «Асоціації бретонської аристократії», де діячів Контрреволюції, підкреслюючи їхню бретонську ідентичність, утім інкорпорує у процес державотворення Франції і називають тими, хто «зробив свій внесок у Революцію тим, що додали до неї табори шуанів та вандеїв» (ANB).

Інший приклад неоднозначного використання образів Контрреволюції знаходимо у сучасному українському медійному просторі в контексті висвітлення подій на сході нашої країни в 2014 році, як-от, в есеї «Вандея в степах України», де проводиться сміливе, на нашу думку, порівняння з Вандеєю. Примітно, що автор публікації створив дещо вільні контекстуальні паралелі, наприклад, між Януковичем і французьким монархом 18 століття, між сходом України зразка 2014 року та Вандеєю 18 століття, між загонами ОУН 1941 року і революційними та модернізаційними силами. Нарешті, у контексті подання уявної схожості вищезгаданих регіонів, автор публікації згадує мимохоть і мовну окремішність, без аналізу її природи та причин.

Комплекс явищ «Революція-Контрреволюція» кінця 18 століття у Франції є важливим елементом європейської історії, політичної традиції та уяви, яка неодноразово кшталтувала ідеологічну «обгортку» динаміки політичних змін – боротьби за модерн та модернізацію – в

інших країнах та інших епохах. Відтак ця проблематика потребує детальнішого аналізу та чіткого потрактування змістів як одна з віх модернізації європейського простору та інструмент націотворення, як символ міжкультурного та ідеологічного довготривалого протистояння і, нарешті, як джерело живлення для сучасних медійних та комерційних образів.

Список використаних джерел

1. Tilly, Ch. (1967). *The Vendée. A sociological analysis of the Counterrevolution of 1793*. Science Editions, 373 p.

2. Rance, K. (2005). *La Contre-révolution à l'œuvre en Europe. La Révolution à l'œuvre*, édité par Jean-Clément Martin, Presses universitaires de Rennes. URL: <https://doi.org/10.4000/books.pur.16037>

3. Mabo, S. (2017) Femmes engagées dans la chouannerie : motivations, modalités d'actions et processus de reconnaissance (1794-1830). *Genre & Histoire* [En ligne], consulté le 29 avril 2024. URL : <http://journals.openedition.org/genrehistoire/2687> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/genrehistoire.2687>

4. Williams, H. (2007). *Postcolonial Brittany: Literature between languages*. Peter Lang, 191 p.

5. ANB: Assosiation de la Noblesse Bretonne. Сайт Асоціації бретонської аристократії. Режим доступу: http://anb.asso.free.fr/01_Asoo_01.htm

6. Sur les pas des Chouans. Опис екскурсії «Слідами Шуанів». Режим доступу: <https://www.destination-fougeres.bzh/sejours/sur-les-pas-des-chouans/>

7. Бондаренко К. (2014). Вандея в степах України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://tsn.ua/analitika/vandeya-v-stepah-ukrayini-336977.html>

Майструк Н. О.,
канд. соціол. наук, доцент,
науковий співробітник відділу економічної соціології,
Інститут соціології НАН України

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ

Сучасність має багато визначень, однак більшою мірою вони пов'язані з такими поняттями, як глобалізація, модернізація, трансформація та транснаціоналізація. Однією з основних ознак сучасного суспільства є виникнення транснаціональних соціальних просторів та форм життя, для яких характерна діяльність та співіснування, яке не визнає відстаней (зовнішньо віддалених один від іншого світів, національних держав, релігій, регіонів та континентів). Транснаціональні форми життя структурно та змістовно змінюють колишній життєвий світ людини, надають їй свідомості нову логіку, змінюючи особистісну ідентифікацію, світогляд, стиль та образ життя. Сучасне українське суспільство, як складова глобального соціуму, у сьогоденні знаходиться під впливом різноманітних глобальних трансформацій, що характеризуються напластуванням різних суперечливих тенденцій (глобалізація та деглобалізація, модернізація та де модернізація), загостренням конфліктних протистоянь і кризових явищ (Майструк, 2023).

Видатний німецький соціолог У. Бек, відомий своїми концепціями суспільства ризику, рефлексивної модернізації, зазначав, що у Західній Європі до 60-х рр. ХХ ст. йшла боротьба між представниками модернізму і фашистами; комуністи і західний світ свою чергу сперечалися щодо правильності трактування модернізації та засобу її здійснення. Згодом, після тривалих дискусій, начебто була знайдена успішна модель суспільства – з компромісом між класами, з діючою соціальною державою, гарними технологіями, висококласною наукою, працюючим світовим ринком. Але раптом це успішне функціонування суспільства почало викликати нові проблеми, що були набагато складнішими ніж у минулому, коли існували загрози голоду, класові конфлікти, революція. У сьогоденні світ сповнений глобальними ризиками, які мають руйнівний потенціал, але цьому невідомо, наскільки вони реальні. Сучасні ризики внутрішньо притаманні процесу модернізації та відмічаються своїм «мирним походженням» у світових центрах раціональності в межах закону та порядку. Вони є результатом колективних рішень на користь техноекономічних переваг та нових

можливостей, які базуються на трактові небезпек просто як витрат прогресу. Крім того, високодиференційованому розподілу праці відповідає загальна співучасть у злочині, а цій співучасті – всезагальна безвідповідальність. Сучасні ризики є такими, що самовідтворюються, оскільки їх рефлексія створює все нові потреби, а отже, породжує й нові ризики. Постіндустріальні ризики та загрози (насамперед, ядерної війни, екологічного забруднення планети) є глобальними, неконтрольованими та загрожують поколінням, які ще не народилися. Вони не можуть бути компенсовані, до них не можна застосувати звичайні процедури калькуляції та компенсацію (Майструк, 2023: с. 15). Це стосується і наслідків кліматичних змін, і нерегульованих фінансових ринків, ядерних катастроф та терактів, які багато в чому пов'язані з небувалими успіхами сучасної науки та промисловості. Критичне мислення, критична рефлексія, через які епоха модернізації руйнувала традиційне суспільство, раптом стали використовуватися проти завоювань самої модернізації, а також проти її несподіваних наслідків. Тобто, тріумф модернізації має побічні дії, які ставлять під сумнів провідні оцінки сучасного світу. Також вчений зазначав, що рефлексивна модернізація складається з трьох великих процесів. По-перше, відбувається індивідуалізація суспільства. Традиційна ідентичність (нація, клас, коло родини, етнос) розпадається, в центрі світу опиняється індивід, який включений у різноманітні суспільні мережі. По-друге, це епоха непередбачуваних глобальних ризиків. По-третє, це час космополітизму, досвіду глобальної взаємозалежності, коли місця, з якими ми не хочемо мати нічого спільного, стають частиною нашого життя, наших особистих розрахунків (Бек, 2011). У сьогоднішні, через формування інформаційного суспільства та пов'язаних з цим трансформацій суспільства, зростають загрози та ризики, що виникають внаслідок цього, а саме ризики маніпулювання інформацією, ризики дезінформації, ризики цифровізації суспільства, ризики від впровадження та використання штучного інтелекту, кіберзагрози тощо.

Новітні форми глобальної взаємозалежності пов'язані з таким явищем як транснаціоналізація. У соціологічному дискурсі транснаціоналізація розглядається як наслідок глобалізації, посилення взаємозалежності і взаємообумовленості як світу у цілому, так і складових функціонування суспільства та його глокалізації. Найбільш досліджуваними є економічні аспекти транснаціоналізації як переміщення капіталу з країн, де він є у надлишковій кількості, у країни з дефіцитом капіталу, але з надлишковою кількістю природних, людських і виробничих ресурсів з подальшим створенням транснаціонального капіталу. Наприклад, Бек виокремлює наступні стратегії капіталу у цьому сенсі: стратегії автаркції (узурпації, інновації,

глокалізації, стратегії влади уходу та економічного суверенітету); стратегії субституції; стратегії монополізації (економічної монополізації раціональності, міжекономічної дипломатії); стратегії превентивного панування (стратегії країн-ізгоїв та неолібералізації держав) (Бек, 2015).

Американський соціолог В. Робінсон, розвиваючи концепцію «глобального капіталізму», вказував на те, що наприкінці ХХ ст. відбулася активізація процесів транснаціоналізації, в першу чергу в економічній сфері, що відзначилося у наступних ознаках: зростанні питомої ваги торгівлі у світовому ВВП; безпрецедентних обсягах потоків капіталу; активній реструктуризації і децентралізації виробничих структур за допомогою сучасних інформаційно-транспортних систем; зростанні значення політики як вагомого фактора глобального розвитку; зростанні мобільності робочої сили за рахунок поширення міграції; всеохопності світу глобалізацією; перетворенні транснаціонального капіталу у домінуючий сегмент світового капіталу, що визначає умови і форми його функціонування. Також вчений зазначає, що глобалізація призвела до численних структурних змін, зокрема: а) виробила нові форми участі у глобальному виробництві; б) призвела до перебудови економічної моделі, а саме з імпортозамінюваної на експортоорієнтовану; в) зростання міграції праці; г) інтенсивності потоку транснаціонального капіталу. Серед негативних тенденцій внаслідок структурних змін можна назвати – зростання фінансової заборгованості та економічну стагнацію окремих країн. У соціальному аспекті глобалізація віддзеркалилася на зростанні соціальної нерівності, бідності, а також у зростанні невдоволеності, акцій противу та підриву легітимності неоліберальних ідей в цілому. Глобалізація сприяла розповсюдженню класової, гендерної та інших нерівностей. Але поляризація світу має «осередковий» характер та зустрічається в різних регіонах і країнах світу (Robinson, 2008). У політичному аспекті глобалізація призвела до становлення транснаціонального капіталістичного класу та появи нового класу керуючих у транснаціональному політичному просторі. Парадоксом капіталізму, згідно вченому, є той факт, що глобалізація, основне призначення якої полягало у вирішенні кризи економіки капіталістичного укладу, не тільки не вирішила цього завдання, а навпроти, поглибила останню, породжуючи чергову кризу. Оцінюючи сучасні глобальні суперечності та конфлікти, Робінсон зазначає, що у сьогоденні національні держави знаходяться в суперечності між необхідністю сприяння транснаціональному накопиченню капіталу на своїй території у конкуренції з іншими державами та необхідністю досягнення внутрішньої легітимності і стабільності (Robinson, 2023). Конкуренція між транснаціоналізованими глобальними гравцями, у

першу чергу між ТНК, призводить до криз, конфліктів, зростання соціальної і політичної напруженості, а національні держави опиняються перед викликами втрати легітимності, а також хронічної нестабільності і соціальної дезінтеграції.

Отже, транснаціоналізація, що характеризує особливості сучасного етапу глобалізації та відповідних глобальних трансформацій, передбачає посилення взаємозалежності і взаємообумовленості як світу у цілому, так і складових функціонування суспільства, його глокалізацію. Найбільш досліджуваними є економічні аспекти транснаціоналізації, що пов'язані із створенням та перерозподілом транснаціонального капіталу. В умовах зростаючої невизначеності, турбулентності, конфліктності, ризикогенності існування глобального соціуму і, у тому числі українського соціуму як його складової, що знаходиться у активній фазі суспільних трансформацій внаслідок транснаціоналізації, зберігається необхідність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Maistruk, N. (2023). *Transnationalization and Transformation of Social Institutions in the Context of Globalization and War in Ukraine. Development trends in social science in the era of the digitalization.* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 380, pp. 220-235, <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-292-0-10>.

2. Майструк Н. (2023). Проблема ризикогенності глобального суспільства у працях У.Бека. *Актуальні проблеми соціології, політології, філософії*: матеріали XVII Міжнар. наук. конф. «Ольвійський форум – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі». (15-18 червня 2023 р., м. Миколаїв). Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 96. С.14-17.

3. Кризис мы не использовали. Интервью с социологом Ульрихом Беком. URL: <http://fundmarket.ua/digest/kak-nye-soyti-s-uma-chitaya-utyrenniye-novosti-0110604170730/> (04.06.2011)

4. Бек У. (2015). *Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія*. Київ: Ніка-центр.

5. Robinson, W. (2008). *Latin America and Global Capitalism. A CRITICAL GLOBALIZATION PERSPECTIVE*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press.

6. Robinson W. I. (2023). The Violent Crackup of the Post-WWII International Order. Notes on the Geopolitical Crisis and Global Capital. *JOURNAL OF WORLD-SYSTEMS RESEARCH* Vol. 29 Issue 1 p.227-232. DOI 10.5195/JWSR.2023.1153

ЗМІСТ

Секція АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ, ФІЛОСОФІЇ

<i>Іванов М. С.</i> Особливості функціонування політичної системи України в умовах військового стану.....	3
<i>Громадська Н. А.</i> Визначення кола проблем для аналізу публічної політики.....	6
<i>Лушагіна Т. В.</i> Сучасні технології маніпулювання масовою свідомістю.....	8
<i>Броннікова Л. В.</i> Філософія науки в контексті розвитку сучасної науки.....	10
<i>Фесенко А. М., Чорна В. О.</i> Соціально-вразливі категорії працюючого населення та спеціальна політика зайнятості.....	12
<i>Бондарець Б. Б., Мизь М. Д.</i> Дослідження відеоігор в соціальних науках: «game studies» як новий міждисциплінарний напрямок.....	16
<i>Алейник В. Г.</i> Технологічні чинники зростання ролі ЗМК як фактору формування політичної свідомості в сучасному світі.....	20
<i>Базик Р. Р.</i> Роль соціальних мереж у формуванні та організації масових політичних рухів під час політичної нестабільності.....	25
<i>Гончаренко Є. С.</i> Вплив політичних факторів на об'єктивність медіа.....	29
<i>Санін О. М.</i> Політика інформаційної безпеки НАТО: сучасний стан та перспективи розвитку.....	31
<i>Вісько Г. Г.</i> Вандея і Шуани: віхи націотворень і деякі сучасні рецепції змістів.....	36
<i>Майструк Н. О.</i> Транснаціоналізація та її вплив на трансформації сучасних суспільств.....	39

Редактор *О. Михайлова*. Комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювальнo-палітурні роботи *О. Мішалкіна*

Підп. до друку 10.06.2024
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 10,2.
Тираж 10 прим. Зам. 6847.

Видавець та виготовник:
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.20